

Ajánlás

„Nem minden remegés nélkül lépek e szerény Gyűjteménnyel a hazai közönség elé, megdölgöndvö a feladat nehéz voltát, mit megoldásul magam elébe tűztem” – írta Kriza János 1862-ben a magyar népköltészet kutatásának paradigmáját megnyitó és hosszú időre meghatározó munkájának, a *Vadrózsák* című népköltési gyűjteményének élén. S bár az azóta eltelt időszakban a tudósi habitusból eltűnt a remegő térd, a kérdőmondatok helyét a kijelentő mondatok vették át, a szerző jelen esetben mégis a korai tudós érzéseiben osztozkodik. Az etnológia tudományában a 20. század első felében lezajlott a szakszerűsödés, az 1960-as évektől kezdődően pedig az interpretatív fordulatra került sor. Ennek ellenére érintetlen maradt az *oralitás–írásbeliség* és a *népi kultúra–elit kultúra, népköltészet–szépirodalom, népi kultúra–szaktudomány, népi kultúra–média* dichotómia párhuzamára épülő szemlélet. S ezen csodálkozni is lehet, hiszen már a népköltészet első gyűjtői is egymás mellé helyezték a szájhagyomány orális, és a kéziratossz fűzetek és nyomtatványok írott szövegeit, a 19. századtól kezdődően pedig a népköltési gyűjteményekben – igaz, szerényebb terjedelemben – ott szerepeltek nem csupán a fűzetekbe jegyzett, a szájhagyományban öröklődő szövegek, hanem a lokális társadalomban ismert és megbecsült szerzők alkotásai is. Az első etnológiai szintézisektől az utóbbi évek tudományos kézikönyveig egyidőben, de külön-külön hangsúlyozódik ki a népköltészet szájhagyományozó jellege és az írásnak a népi társadalomban való – immár két évszázados hagyománnyal rendelkező – jelenléte. A 20. század második felében több olyan tudományos tanácskozásra került sor, ahol a jelenlévők egyazon tudósi körbe tartozása, azonos tudósi meggyőződése miatt nem történt meg az oralitás és az írás (változatos) kulturális funkcióinak áttekintése.

Alulírott figyelme az 1980-as évektől, egy alapkutatás kapcsán irányult rá a populáris írásbeliségre. Az azóta eltelt évtizedek során ez az érdeklődése nem szűnt meg és nem merült ki. Több alkalommal közölt a témát érintő cikket és tanulmányt, diákok kutatását irányította, kiállítást és konferenciát szervezett, speciális kollégiumot vezetett a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar Néprajz és Antropológia Tanszékén. Most már elérkezettnek látta az időt, hogy eredményeit másokkal is megossza, töprengés tárgyává tegye.

Az *Alfabetizáció, írásszokások, populáris írásbeliség* egyetemi jegyzet megírását több meggyőződés és szándék motiválta. Ezek közül a szerző a következőket emeli ki. 1. Immár időszerűnek tűnik azoknak a kulturális tényezőknek és intézményeknek (oktatás, alfabetizáció, könyvnyomtatás, egyház és vallásosság, média, kommunikációs technológiák) az áttekintése, amelyek évszázadok óta a szájhagyomány és a tágabb populáris (népi) kultúra kontextusát képezik. 2. Időszerű a populáris (népi) kultúra azon területeinek számbavétele, ahol az írás dominánsan vagy alternatív, esetleg fakultatív módon jelen van. 3. Szükséges áttekinteni azokat a társadalmi szerepeket, amelyek minden társadalomban az írás használata, vagy pedig az írás szórványos igénybevétele által

alakulnak ki. 4. Szükséges áttekinteni azokat a kulturális mentalitásokat, attitűdöket és habitusokat, amelyek az írással szemben és az írás által állandósultak a társadalomban és az egyéni életvitelben, valamint azokat a módosulásokat, amelyeket a világképben, a szociális és a tárgyi környezetben, a kapcsolattartási és életvezetési gyakorlatban, az önreprezentációban az írás jelenléte indított el és állandósított.

Köszönet

A Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar Néprajz és Antropológia Tanszékén vezetett speciális kollégium hallgatói figyelmükkel és megjegyzéseikkel segítették e munka előrehaladását. A készülő kéziratot Mohay Tamás és Tóth Zsombor olvasta és véleményezte. Megjegyzéseik, az általuk ajánlott szakirodalmi tételek, a kultúra más területeiről hozott példák kivétel nélkül hasznosnak bizonyultak.

A szerző köszöni a segítséget.

